

Stelu Șerban (coord.),
Teme în antropologia socială
din Europa de sud-est,
 Editura Paideia, București,
 2010, 360 p.

Volumul prezentat este o carte de studii închinată personalității științifice a profesorului Paul Stahl. O carte care să omagieze o personalitate academică nu reprezintă un demers remarcabil prin originalitate; o carte care să adune studii extrem de interesante de antropologie socială – de asemenea. Cu toate acestea, cartea coordonată de Stelu Șerban, *Teme în antropologia socială din Europa de sud-est*, apărută la Editura Paideia (deja un garant al valorii operelor pe care le oferă publicului) reprezintă un eveniment, în sensul propriu al termenului.

Un eveniment a determinat chiar constituirea volumului: întâlnirea, în februarie 2009, la Colegiul Noua Europă, a unui grup de cercetători care au discutat aspecte ale operei lui Paul Stahl, la scurt timp după trecerea din viață a acestuia. De obicei, dispariția unui savant lasă loc formulelor de reverență, de omagiere, de regret. De astă dată, lucrurile par să fi fost cumva diferite. Atât întâlnirea din februarie, cât și cartea care i-a urmat sunt marcate nu atât de regrete, cât de o mobilizare excepțională a unui grup de cercetători de a prelua, păstra și spori ceea ce a reprezentat esența muncii de o viață a profesorului Paul Stahl. Acești cercetători de vârste diferite, de naționalități diferite, proveniți din școli diferite, cu diferențe de orientări valorice, fără a face dovada unui devotament orb față de liniile de cercetare ale profesorului, se raportează, prin studiile publicate, la aceste coordonate în mod firesc, lipsit de solemnitate, și tocmai de aceea, extrem de productiv. Acest dialog, pe alocuri polemic, cu ideile lui Paul Stahl, reprezintă adevăratul eveniment ilustrat de carte.

Paul Stahl nu a inaugurat o școală. Volumul prezentat aici probează acest lucru. Eterogene ca tematică și abordare, articolele din volum fac însă cu mult mai mult decât să reprezinte o direcție în antropologie: hotărâsc câmpul cercetării antropologice. Prima dintre coordonatele care au polarizat studiile celor paisprezece autori este teoria antropo-

logică. Katy Fox îl caută pe Paul Stahl în categoriile rigorismului metodologic antropologic; între structuralism și materialismul pragmatic, stilul de cercetare al profesorului este greu de clasificat. Vintilă Mihăilescu discută, într-o scriitură bine exersată, pendularea interesului antropologului între individ și comunitate, pe unități de cercetare complexe, cum este gospodăria; coordonatorul volumului și autorul unui foarte lămuritor „Cuvânt înainte” al cărții, Stelu Șerban, se lasă sedus de conceptul de „arie culturală”, care organizează o parte a explicației teoretice și la Paul Stahl și pe care îl contrapune, avantajos, mai rigidelor concepte de entități naționale, națiuni etc.; Zoltán Rostás așază în fața cititorului, căruia îi este imposibil să se sustragă, povestea Congresului Internațional de Sociologie de la București, din 1939, exemplar planificat de un „arhitect” de geniu al edificiului sociologiei românești, Dimitrie Gusti, dar anulat de declanșarea celui de-al Doilea Război Mondial. A doua coordonată a cărții – „Autoorganizarea comunităților. Proprietate și migrații” – abordează teme de tradiție în literatura românească de specialitate. Începutul este făcut, așa cum se cuvine, cu autoritatea unor competențe de istorie socială greu de egalat, de profesorul Gheorghe Șișeștean. Modernizarea „indusă” de Imperiul Austriac în cultura arhaică a satelor românești din Transilvania și Banat este un argument de care autorul se servește pentru combaterea unor prejudecăți asupra provincialismului civilizației rurale românești. Sebastian Ștefănuță dezbate cazul „metamorfozării” formelor proprietății colective într-o așezare fâgărășeană, fostă rezidență a unui regiment grăniceresc de sub administrația Imperiului Habsburgic. Monica Popa discută comparativ, foarte avizat, despre organizarea social-comunitară în satele moștenitoare ale regimentelor grănicerești românești și despre implicațiile definirilor comunitare ale proprietății în obștile țărănești. Accentul se deplasează ușor în studiul lui Petko Hristov, cercetător bulgar, care vorbește tot despre granițe, dar în sensul în care sunt depășite de migrațiile unor populații balcanice. A treia dimensiune a volumului – „Imaginar țărănesc” – este mitologia populară. Două contribuții remarcabile sunt reprezentate de

cea a lui Annemarie Sorescu-Marinkoviae, care face portretul mitologic al Mumei-Pădurii, personaj puternic al panteonului românesc, atât în Timoc, cât și în celelalte provincii românești, și de studiul Cosminei Timocele despre practicile funerare în Sulina. Ultimul capitol se referă la fenomenul care agită astăzi articularea ideologiilor globalizării, localizării, regionalizării (sau, cu un termen lansat de George Ritzer, *glocalizării*). „Identități plastice” este titlul care adună contribuții extraordinar de interesante despre grupurile etnice ale aromânilor din Constanța (despre care scrie Cristina Plecadite), ale țiganilor rudari din Bulgaria (prezenți de Magdalena Slavkova), despre Djorgovcii (țigani sârbi, cercetați de Sanja Zlatanoviae) sau țiganii din Dobrogea (așa cum au fost cunoscuți de Yelis Erolova). Cazul acestor identități fluide este foarte adecvat demersurilor de definire a identității prin raportare la diferențe, așa cum au fost teoretizate de Fredrik Barth, Albert Ogien sau Dominique Schnapper, și constituie o aplicare a perspectivei interacționiste în explicarea culturii și identității etnice.

După cum spuneam, Paul Stahl (încă) nu a inaugurat o școală. Mobilizarea acestor capacități de cercetare și reflecție antropologică în aria sud-estului european este însă mai mult decât atât, este deja consacrară unei tradiții într-un domeniu care, după Școala sociologică de la București, părea sortit deșertificării. Prin Paul Stahl, legătura între cele două familii de pasionați ai cercetării comunităților este la fel de solidă ca în vechile genealogii aristocratice.

Corina Bistriceanu Pantelimon

Corina Bistriceanu Pantelimon,
Sociologia tradiției. Mit și morală în societatea românească tradițională, Editura Etnologică, București, 2007, 238 p.

Lucrarea Corinei Bistriceanu Pantelimon este un veritabil studiu de etnografie, dublat de interpretări din sfera abordărilor noologice, care propun, complementar cu cele clasice

sociologice, definirea sistemelor morale în acord cu un canon mitico-religios. Cultura tradițională românească, definită în conformitate cu reperele sociologiei spiritualiste, are ca expresii, în viziunea autoarei, modelele culturale atemporale obiectivate în mituri ce subîntind reprezentări ale binelui și răului.

Identificarea reperelor morale în cadrele mitologiei sugerează valoarea gnoseologică a unor reprezentări despre zeități și semi-zeități telurice sau celeste, feminine sau masculine etc. Sursa moralei ordonatoare este în afara socialului, fiind dată comunității ca *dar* ce conține o preorânduială divină. Rolul tradiției este de a menține acest *dar* primordial prin ritualuri și rituri specifice, care „neutralizează” posibilele redefiniri și reafirmări ale moralei în hibrisuri moderniste etico-legitimatoare utilitariste.

Cu alte cuvinte, studiul sugerează existența unei rânduiei a lumii, „nerânduită” în imediatul social, conținută în datul prim, inteligibil individului ca dar originar, exprimat în mituri și religie. Este, de fapt, ceea ce Ilie Bădescu, autor citat pe parcursul lucrării, numește „rânduială latentă”, ce nu se supune condiționărilor temporale, definind-o ca formă de socialitate și sentiment moral preexistente contactului social.

În prima parte a cărții sunt fixate rădăcinile mitologiei românești, cu referire la sistemul de credințe și culte specifice unor panteonuri din spațiul oriental și greco-roman. Difuziunea unor culte și reprezentări mitico-religioase, în areale culturale diferite, a determinat caracterul mozaicat al panteonului daco-getic și, ulterior, în urma încorporării Daciei în Imperiul Roman, a celui daco-roman.

Persistența unor culte și practici religioase precreștine sau păgâne, cu origini îndepărtate, preistorice, au conferit creștinismului, o lungă perioadă de timp (mai mult de un mileniu), un caracter preponderent cosmic țărănesc.

Cele două principii dihotomice, *binele și răul*, nu sunt construite în relație cu modelele axiologice și etice creștine, ci în strânsă legătură cu ceea ce numim ordine incipientă exprimată, așa cum conchide autoarea, în „reprezentări conform structurilor arhetipale”.